

Alev Alatlı'nın Bize Yön Veren Metinler Eseri Üzerine Bir Değerlendirme

A Review of Alev Alatlı's Bize Yön Veren Metinler

- Alatlı, Alev & Türker Sadık (2014). *Bize Yön Veren Metinler 1*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları, 1 Baskı, s 696, ISBN: 978-605- 4448-07-4
- Alatlı, Alev & Türker Sadık (2014). *Bize Yön Veren Metinler 2*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları, 1 Baskı, s 976, ISBN: 978-605- 4448-07-4
- Alatlı, Alev & Ceylan, Ömür (2021). *Bize Yön Veren Metinler 3*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları, 1 Baskı, s 732, ISBN: 978-605-4448-06-7
- Alatlı, Alev & Ceylan, Ömür (2021). *Bize Yön Veren Metinler 4*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları, 1 Baskı, s 730, ISBN: 978-605-4448-10-4
- Alatlı, Alev & Ceylan, Ömür(2021). *Bize Yön Veren Metinler 5*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları, 1 Baskı, s 752, ISBN: 978-605-4448-11-1

Melikşah Aksu¹ , Ahmet Mahmut Doğru²

¹Araştırma Görevlisi, Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul, Türkiye

²Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Yönetimi Bölümü, Kocaeli, Türkiye

ORCID: M.A. 0009-0006-2791-1543, A.M.D. 0009-0000-0229-8945

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ahmet Mahmut Doğru,

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Yönetimi Bölümü, Kocaeli, Türkiye

E-mail: a.dogru@ogr.iu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 19.10.2024

Kabul/Accepted: 25.10.2024

Atıf/Citation: Aksu, M., Doğru, A.M. (2024). A Review of Alev Alatlı's Bize Yön Veren Metinler [Review of "Bize Yön Veren Metinler" by Alev Alatlı]. 4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, 25, 283-305. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2024.1570323>

Anahtar Kelimeler: Alev Alatlı, Türk-İslam Tarihi, Osmanlı Tarihi, Milli Mücadele Tarihi, Türk Edebiyatı Tarihi

Keywords: Alev Alatlı, Turkish-Islamic History, Ottoman History, Turkish Independence War History, Turkish Literature History

Giriş

Bize Yön Veren Metinler adlı çalışma, yayınladığı eser ve çalışmalarıyla öne çıkan akademisyen-yazar Alev Alatlı'nın en önemli eserleri arasında gösterilmektedir. Bu önemli eserin ortaya konulmasında başrole sahip Alatlı, 1942 yılında Menemen'de dünyaya gelirken lise eğitimini Japonya'da, lisans eğitimini ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ekonomi ve istatistik alanında tamamladı. Yüksek lisans eğitimini Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan Vanderbilt Üniversitesi'nde kalkınma iktisadı ve ekonometri alanında tamamlayan Alatlı, Dartmouth College'dan felsefe ve teoloji alanlarında doktorasını alarak Türkiye'ye geri döndü. ABD'den döndükten sonra Türkiye ve Mısır'da teoloji çalışmalarına devam eden Alatlı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ve Devlet Planlama Teşkilatı'nda iki yıl boyunca öğretim görevlisi ve uzman ekonomist olarak görev yaptı. Akademik kariyerine tekrardan ABD'de devam etme kararı alan Alatlı, Kaliforniya Üniversitesi'nde ortak psikodilbilim alanında araştırmalar gerçekleştirirken ulusal ve uluslararası birçok önemli proje, organizasyon ve eserin ortaya çıkmasına öncülük etti.

Birçok yazılı basın organında yaptığı yayınlarla adını daha geniş kitlelere duyuran Alatlı, bu süreçte ulusal ve uluslararası alanda birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu Üyeliği, Kapadokya Meslek Yüksekokulu Mütevelli Heyet Başkanlığı gibi görevlerde yer alan Alatlı, aynı zamanda 1986'da Tunus'ta sürgünde bulunan Yaser Arafat tarafından aldığı özgürlük madalyası, Türkiye Yazarlar Birliği Roman Ödülü ve Mihail Aleksandroviç Şolohov 100. Yıl Edebiyat Ödülü gibi birçok ödülle de adından bolca söz ettirdi. Alatlı, 2 Şubat 2024'te İstanbul'da tedavi gördüğü hastanede KOAH ve çoklu organ yetmezliği nedeniyle 81 yaşında hayatını kaybetti.

81 yıllık yaşamına birçok kıymetli eser sığdıran Alev Alatlı'nın en önemli eserlerinden olan Bize Yön Veren Metinler eserini hiç kuşkusuz Batı'ya Yön Veren Metinler eserinden ayrı düşümemiz. Alev Alatlı'nın yayınlamış olduğu dört ciltlik Batı'ya Yön Veren Metinler, Batı kültürünün kökenlerini ve tarihsel gelişimini metinler üzerinden bize anlatırken, eser içerisinde çoğu ilk defa Türkçe'ye çevrilmiş olan 1000'e yakın metinle Batı dünyasının düşünce temellerini ortaya koymaktadır.

Alatlı, Batı kültürünün kökenlerini ve tarihsel gelişimini metinler üzerinden anlattığı bu eseri literatüre kazandırarak bu alanda düşünce tarihimize oldukça önemli bir katkıda bulunmuştur. Alatlı, Batı dünyasını daha iyi anlamamızı sağlayacak olan Batı'ya Yön Veren Metinler çalışmasını tamamlamasının ardından tekrar kolları sıvamış ve bu alandaki bir başka eksikliği de Bize Yön Veren Metinler adlı eserinde tamamlamıştır.

Alatlı'nın "Biz" olarak adlandırdığı medeniyetin ortaya çıkması ve şekillenmesinde hangi olayların, hangi isimlerin ve hangi metinlerin yer aldığını gösterdiği Bize Yön Veren Metinler çalışması, Batı'ya Yön Veren Metinler çalışması ile birlikte bir bütün olarak ele alındığında bu eserlerin geçmişi, bugünü ve geleceği anlamlandırmak açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Alatlı bu eserlerin en büyük katkılarından birini Bize Yön Veren Metinler'in 3.

cildinde şöyle anlatmaktadır: “Yaklaşık aynı yıllarda yaşamış olan örneğin Ahmed el-Gazali ile Papa ikinci Nicholas’un kaleme aldıkları metinleri karşılıklı sayfalarda ve yorumuz sunmak suretiyle okurun objektif kıyasına açmak, yirmi birinci yüzyılda ülkemiz gençliğinin eğitimine sağlayabileceğimiz en anlamlı katkı olsa gerektir,”

Benzer Tarzda Yazılmış Eserler

Ansiklopedi niteliğinde olan ve tek seferde okunmaktan ziyade bir başucu kitabı olup sürekli göz atılması gereken eserler olan Batı’ya Yön Veren Metinler ve Bize Yön Veren Metinler birçok farklı disiplin için de kaynak niteliğindedir. İlgili eserlerin etki düzeyini benzer tarzda yazılmış ve günümüzde hala birçok kişinin faydalandığı yerli ve yabancı eserler üzerinden betimlemek doğru olacaktır. Alev Atlı’nın Bize Yön Veren Metinler’de de yer verdiği İbni Haldun’un Mukaddime’si buna en güzel örneklerden biridir. 1375 yılında İbni Haldun tarafından yazılan bu eser, tarih, sosyoloji, iktisat ve siyaset gibi birçok alan için temel niteliğindeki görüşlerin yer aldığı oldukça önemli bir yapıttır.

Heredot tarafından kaleme alınan bu türün ilk örneği Histories, Batı Edebiyatı’nda tarihin kurucu eseri olarak kabul edilir. M.Ö. 430 yılında klasik Yunanca İyonik Lehçesi ile yazılan bu eser Yunanistan, Batı Asya ve Kuzey Afrika bölgesinde yer alan toplumların, siyasetin, bilinen eski geleneklerin, coğrafyanın ve çeşitli kültürlerin çatışmalarının bir kaydı olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Öte yandan David Hume tarafından ele alınan History of England adlı eser de Batı’ya Yön Veren Metinler ve Bize Yön Veren Metinler’e benzer tarzda yazılmış bir başka önemli seridir. David Hume tarafından 1754 ve 1762 yılları arasında yazılan 6 ciltlik bu yapıt, Julius Caesar’ın İngiltere’yi işgalinden, 1688 devrimine kadar olan süreçte İngiltere tarihini anlatan son derece önemli bir eserdir.

Yine benzer tarzda Winston Churchill tarafından 1937 ila 1958 yılları arasında yazılmış olan A History of the English-Speaking Peoples isimli eser İngilizce konuşan insanların tarihini konu alırken bu türün önemli örnekleri arasında gösterilmektedir. Caesar’ın İngiltere’yi işgalinden (MÖ 55), İkinci Boer Savaşı’nın sonuna kadar (1902) olan dönemi kapsayan dört ciltlik Britanya ve dünyanın çeşitli yerlerindeki eski sömürgelerin tarihini anlatan bu eser yayınlandığı tarihte büyük ses getirmiş ve bu alanda ortaya çıkan literatüre büyük katkı sağlamıştır.

Türkçe literatürde yer alan örneklerin başında Prof. Dr. Halil İncalcık’ın yayınladığı Devlet-i Aliyye eseri gelmektedir. Dört cilt olarak hazırlanan Devlet-i Aliyye eserinin ilk üç cildi İncalcık’ın sağlığında, son cildi ise Halil İncalcık’ın vefatından sonra yayınlanmıştır. Bu eser Osmanlı devletinin tarihini ve bu tarihsel süreç içerisindeki her bir detayı etraflıca ele alırken okuyuculara oldukça kıymetli bilgi ve belgeler sunmaktadır.

Tüm bu eserler ilgili alanlardaki önemli eksiklerin kapanmasına katkı sağlamış ve yayınlanmalarının ardından büyük etkiler meydana getirmiştir. Ancak bu ve benzeri önemli eserlerin yayınlanması her ne kadar bazı alanlar ve bazı dönemler için önemli eksiklerin

kapanmasına sebep olsa da bu eserlerin yayınlanmasına rağmen bazı alanlar ve bazı dönemler için literatürde önemli boşluklar varlığını sürdürmüştür. Alev Alatlı ise bu boşlukları tespit ederek bu boşlukların önemli bir kısmının doldurulması için kolları sıvamış, önce Batı'ya Yön Veren Metinler ile Batı medeniyetinin kökenlerini ve tarihsel gelişimini, daha sonra ise Bize Yön Veren Metinler ile "biz" diye adlandırdığı medeniyetin kökenlerini ve tarihsel gelişimini yine metinler üzerinden okuyucuya sunmuştur.

Batı'ya Yön Veren Metinlere Dair

Batı'ya Yön Veren Metinler eserine daha dikkatli bakmak gerekirse bu eserin dört ciltten oluştuğunu, ilk cildin bilinen tarihten 1350 yılına kadarki dönemi, ikinci cildin 1350 ile 1650 yılları arasındaki dönemi, üçüncü cildin 1650 ile 1800 yılları arasındaki dönemi, dördüncü ve son cildin ise 1800 ile 1970 yılları arasındaki dönemi kapsadığı görülmektedir. Alatlı'nın Batı kültürünün tarihsel gelişimini kronolojik bir şekilde vererek olayları detaylı bir şekilde ele alması, Batı kültürünün oluşumundaki Antik Yunan, Roma, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi etkenlerin mevcut düşüncesi zaman içerisinde nasıl şekillendiğini göstermektedir.

Atlatlı aynı zamanda Batı kültürünün oluşum aşamasında gelişen önemli tarihi olayları da tek tek ele almış, Rönesans, Reform, Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali gibi olayları önemli noktalara dikkat çekerek işlemiştir. Alatlı'nın Batı'ya Yön Veren Metinler eserinin hazırlanışında gerçekleştirdiği tüm bu özveri, bu eserin okuyucularına Batı dünyası hakkında geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Batı dünyası ile ilgili fikir edinilebilecek önemli bir eseri literatüre sunmasının ardından Alatlı'nın "Biz" olarak adlandırdığı medeniyetin daha iyi kavranmasını sağlayacak, bu medeniyet ile ilgili fikir edinebilecek bir eseri daha literatüre kazandırmıştır. Alatlı'nın bu değerlendirmede incelenen "Bize Yön Veren Metinler" ismini verdiği bu 5 ciltlik serinin ilk iki cildi 2014'ün Eylül ayında yayınlanmış, üçüncü, dördüncü ve beşinci ciltleri ise Haziran 2021 tarihinde okuyuculara sunulmuştur.

Atlatlı, Bize Yön Veren Metinler eserinde siyasi konulardan kültürel konulara, iktisadi konulardan dini konulara, edebi konulardan askeri konulara, toplumsal konulardan bilimsel konulara kadar her konu ile ilgili önemli metinleri bir araya getirmiş ve ele aldığı dönemler içerisinde bu konular ve çok daha fazlasına kronolojik bir sırayla vermiştir. Alatlı dönemin önemli metinlerini orijinal dilinde bir araya getirirken bu metinleri günümüz Türkçesi ve açıklamalarıyla birlikte sunarak, metinlerin anlaşılması noktasında okuyuculara kolaylık sağlamaktadır.

Alev Alatlı tarafından başlatılan ve yürütülen, Prof. Dr. Sadık Türker ve Prof. Dr. Ömür Ceylan tarafından editörlüğü yapılan, birçok önemli ismin katkıda bulunduğu Bize Yön Veren Metinler çalışması ele aldığı dönem, konu, biçim vb. birçok öge itibarıyla eşsiz bir eserdir. Bu eşsiz eseri daha iyi anlayabilmek adına, eserde ele alınan konuları ve bu konuların okuyucuya nasıl sunulduğunu daha yakından incelemek gerekmektedir. Bu doğrultuda

değerlendirme metni, Bize Yön Veren Metinler adlı seride yer alan beş cilde dair incelemeleri içermekte olup, bu eser hakkında bilgi sahibi olmak isteyen okuyuculara bir çerçeve sunmayı amaçlanmaktadır.

Büyük Buluşma (1.Cilt)

(Alatlı A. ve Türker S. (Ed.) (2014). Bize Yön Veren Metinler 1. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık, ISBN: 978-605-444-802-7)

Alev Alatlı'nın Bize Yön Veren Metinler adlı eserinin ilk cildi olan "Büyük Buluşma" Türkler ile İslam'ın tanışması çerçevesinde şekillenmektedir. Alatlı'nın "Biz" olarak adlandırdığı medeniyetin iklimini derinden değerlendirmek istediği bu eserde bu medeniyetin temellerinin hangi yapılar üzerine kurulduğu detaylı olarak görülebilir.

Alatlı birinci cildi "Kökler" ve "İslam Rönesansı" ana başlıkları ile ayırmış ve bu ana başlıklar altında birçok alt başlıkta, birçok konuya değinmiştir. "Kökler" ana başlığı için yazılmış girişte milletlerin ve devletlerin birbirleriyle sürekli olarak etkileşim halinde olduğundan bahseden Alatlı, bu etkileşimde bazen farklı çıkarların bazen de ortak çıkarların olduğunu belirtmiştir. Alatlı 7. Yüzyılda İslam'ın yeni siyasi ve hukuki normlarla ortaya çıkışının ve diğer toplumlarla bulunduğu etkileşimin dünyada yerleşik medeniyetler arasında daha önce görülmeyen bir iletişim ağı yarattığını öne sürmüştür. Alatlı'ya göre bu durumun sonucu olarak Çin, Hindistan, Horasan, Afrika ve Avrupa'daki çeşitli ırkların, kültürlerin ve bilgeliklerin kaynaştığı bir ortam ortaya çıkmıştır.

Alatlı, İslam kültür dokusunun başka motifler içerse de esas itibariyle üç büyük kültürün temel çizgilerinden oluştuğunu ve bu üç büyük kültürün Türk, Arap ve İran kültürünün unsurları olduğunu savunmuştur. Yazılı kaynaklara daha erken dönemde sahip olması nedeniyle İslam kültürünün dokusunu nispeten daha fazla bilinen unsur olan yapının İran Kültürü olduğunu belirten Alatlı, sözlü kültürden yazılı kültüre daha geç dönemlerde geçen Türk ve Arap kültürlerinin sözlü gelenekle aktarılan eserlerle İslam medeniyetine kazandırıldığını belirtmiştir. Alatlı, kitabın ilk bölümlerinde İslam kültürünün oluşmasında etkili olan bu üç kültürün dil ve edebiyat kaynaklarını "Geleneklerimizin Dil ve Edebiyat Kaynakları" bölümünde detaylı olarak ele almıştır. Alatlı bu bölümde Türk, Arap ve İran edebiyatından çok sayıda örnek vererek konuyla ilgili anlatımını güçlendirmiştir.

Alatlı "Geleneklerimizin Dil ve Edebiyat Kaynakları" bölümünde İslam kültürünün oluşmasında etkili olan bu üç kültürün dil ve edebiyat kaynaklarını anlatmasının ardından kitapta "İslam" başlığı altında İslam dini hakkında detaylı bilgiler sunmuştur. Alatlı, İslam dini ile ilgili "İslam ve Tarihsel İslam Üzerine Felsefi Analizler", "İslam'dan Önce Hicaz ve Hz. Muhammed", "İslam'ın Doğuşu ve Gelişimi", "Hicret'ten Sonra", "Hz. Muhammed ve Diplomatik İlişkiler" gibi konu başlıkları üzerinden İslam'ın doğuşunu ve gelişimini detaylı bir şekilde bizlere sunmuştur.

Sadık Türker tarafından hazırlanan “İslam” adlı bölümün başlangıcında ‘ayrıntı düşkünü’ bir dille çalışmayı oluşturan parçaların, üzerinde yorumlanarak birleştirileceği bir zemin oluşturmaya çalışmıştır. Böylece eseri oluşturan dil ve edebiyat, toplum, siyaset, diplomasi, İslam hukuku, bilim, teknik, felsefe ve tasavvuf gibi farklı konulara ait metinlerin birbirine nasıl bağlanacağını işaretini vererek kitabın konuları ele alış mantığını bizlere detaylı bir şekilde açıklamıştır.

Türker “İslam ve Biz” ifadelerinin nasıl adlandırılması gerektiği ile ilgili oluşturduğu bölümde Eskiçağ Ege Havzasında yer alan Dorlar, İyonyalılar, Lidyalılar, Makedonlar, İtalyanlar hatta bazı yazarlara göre Yahudilerden oluşan melez bir kültürün Yunanca gibi bir kültür dilini kullanmakla birlikte bu milletlerin Yunan terimi tarafından ifade edilemeyeceği görüşlerine yer vererek, Helen Hatibi İsokrates’in bu türdeş olmayan kültür dokusunu ifade etmek için “Yunan” değil de “Helen” ifadesinin kullanılması örneği üzerinden anlatımını güçlendirerek konuyu açıklamaya çalışmıştır.

Türker, Batı’da tartışma yaratan bu adlandırma örneği üzerinden, bu örneğin bir benzerinin de İslam Dünyası’nda ortaya çıktığını ve İslam Dünyası’ndaki bu yaygın kullanılan yanlış ifadenin ise “Arap düşüncesi (Arabic thought)” ifadesi olduğunu belirtmiştir. Türker bu ifadenin yanlışlığını Türk kökenli olduğu bilinen Farabi, İranlı olduğu bilinen İbn Sina, Afrika Kökenli olan El-Cahız’dan söz ederek örneklendirmiştir. Türker, ırkların ve insanların birbirine eşit kabul edildiği bir iman sistemi içerisinde dilleri, ırkları, renkleri çeşit çeşit Müslümanlara ilişkin bir incelemede Türk, Arap ve Pers gibi kavramların tek başlarına temsil yeteneğine sahip olmadığını belirterek Türk, Arap, İranlı, Hintli, Ermeni, Yunan ve Kürt gibi birçok unsurdan oluşan Osmanlı’nın Türk olarak değil de Osmanlı olarak anılmasını bu duruma örnek göstermiştir. Tartışmanın devamında Türker, Müslüman kimliğine sahip olan ya da Müslüman iradenin himayesinde olan toplulukların ister Türkçe, ister Arapça dilde ortaya koyduğu kültür dokusunun genel adının “İslam” olabileceğini belirtmiştir. Türker aynı zamanda “unsuriyetçi” eğilimlerin giderek azaldığı 21. Yüzyılda, resmin bütüne vurgu yapmak adına İslam’ın “Biz”i oluşturduğunu belirtmiştir.

Alatlı “İslam” başlığı altında bulunan diğer bölümlerde Hicaz bölgesinin İslam’dan önceki siyasi ve dini yapısının nasıl olduğuna yer vererek İslam sonrasında nelerin değiştiğini de daha iyi görmemizi sağlamıştır. Öte yandan Hz. Muhammed’in doğuşu, peygamber olmasından önceki yaşantısı ve yakınları ve çevresi tarafından nasıl anlatıldığı ile ilgili bilgilerin verilmesi de konunun bütünlüğüne katkı sağlamıştır. Alatlı aynı bölümün devamında İslam’ın ortaya çıkışının nasıl olduğu ve İslam’ın ortaya çıkışından sonraki gelişmeleri kronolojik bir sıra ile vererek bu dönemlerdeki önemli siyasi, dini, toplumsal ve diplomatik gelişmeleri bir arada görmemizi sağlamıştır.

Alatlı, Hz. Muhammed döneminde İslam’ın nasıl oluştuğunu ve geliştiğini anlatmasının ardından Hz. Muhammed dönemi sonrasındaki İslam’ı da aynı özenle anlatmıştır. Hz. Muhammed’in vefatının ardından, Müslüman toplumunun her türlü sorununa anında

çözüm getiren otorite kaynağının ortadan kalktığını belirten Alatl, bu dönemdeki sorunlara ve bu sorunların nasıl çözüldüğüne kitapta detaylı bir şekilde yer vermiştir. Alatl, Hz. Muhammed'in vefatından sonraki dönemleri kronolojik bir sırayla ve bu dönemlerdeki gelişmeleri kanıtlarıyla okuyucuya sunmuştur.

Atl, aynı zamanda Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ortaya çıkan siyasi ve dini tartışmalara da eserde yer vererek İslam'daki bölünmelerin temelleri üzerine okuyuculara derin bir içgörü sunmuştur. Atl, İslam dünyasında ortaya çıkan bu siyasi tartışmaları açıklarken İslam dünyasındaki bu tartışmaların hilafet tartışmalarından başka meselelerle ilgili olduğunu da belirterek bu tartışmaların ortaya çıkışlarını detaylı olarak irdelemiştir. Atl, Müslüman fetihleriyle birlikte İslam dünyasını etkisi altına alan dış kültür ve dini eğilimlerin bu tartışmaların ortaya çıkmasında önemli olduğunu belirtmiştir.

Atl, birinci cildinin ilk ana başlığı olan "Kökler" başlığında İslam dininin ilk zamanları ile İslam'ın bazı temel meselelerini ele almış, daha sonrasında birinci cilt içerisinde yer alan "İslam Rönesansı" adlı ikinci ana başlıkta ise "İslam'ın Altın Çağı" olarak da bilinen "İslam Rönesansı" dönemindeki önemli gelişmelere yer vermiştir. Atl bu bölümde İslam siyasi tarihinde, yer yer kaos biçiminde görülen hareketlilikten yola çıkarak, bu ortamda bilgi ve medeniyetin nasıl gelişmiş olabileceği, hele hele İslam Rönesansı gibi bir kavramın nasıl mümkün olduğunu sorgulamıştır.

Atl, bu bölümde İslam dünyasında ortaya çıkan bu rönesans hareketinin sadece siyasi gelişmeler sonucunda ortaya çıkan bir hareket olmadığını iddia etmiş, bu iddiasını verdiği örneklerle desteklemiştir. İslam'ın Altın Çağı'nın ortaya çıkmasında sadece siyasetin etkili olmadığını ileri süren Atl bu dönemde bilim ile ilgili gerçekleşen gelişmeler ile siyaset arasında nasıl bir ilişki olduğunu da açıklamıştır.

Atl birinci cildin ikinci bölümünü oluşturan "İslam Rönesansı" bölümünü "Abbasi Devriminden Sonra", "İslam Hukuku ve Hukuk Metodolojisinin Gelişimi", "İslam İnançlarının Temellendirilmesi" ve "Bilim ve Teknik" başlıkları altında detaylandırmaktadır. Atl bu başlıklar altında birçok önemli konuya yer vererek İslam Rönesansı ile ilgili okuyuculara derin bir içgörü sunmaktadır.

Atl, Abbasiler tarafından yapılan devrimden de bahsederek bu devrim sonrasında ortaya çıkan siyasi yapıyı, siyasi otorite, dini otorite ve meşruiyet kaynakları üzerinden analizler yaparak o dönemde hem Abbasi Devleti'nde yer alan yöneticilerin hem de diğer devletlerde yer alan yöneticilerin siyasi tutumlarının hangi siyasi sonuçlara sebep olduğunu da işaretlerini vermektedir. Atl, aynı zamanda bu dönemde ortaya çıkan Yunan mirasının öğrenilmesi hareketinin siyasi gerekçeler dahil hangi gerekçelerle ortaya çıktığına da değinerek günümüzde hala tartışılan bir konu hakkındaki tartışmalara da dahil olmaktadır.

Atl "İslam Hukuku ve Hukuk Metodolojisinin Gelişimi" bölümünde İslam Hukuku ile ilgili Kuran'da geçen temel hükümler ve hadisler gibi kaynaklara yer vermiş, İslam Hukuku

ile ilgili İslam bilginlerinin de görüşlerine değinilerek İslam Hukuku ve hukuk metodolojisinin gelişimi ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca aile hukuku ve miras hukuku gibi hukukun içinde önemli yere sahip olan konulara da detaylı olarak yer verilmiştir.

Alatlı “İslam İnançlarının Temellendirilmesi” bölümünde ise Hz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan fikri ve siyasi tartışmalar ile bu tartışmaların yarattığı gerçekliğin ayırt edilememesi sonucu ortaya çıkan karışıklıkları ele almıştır. Ayrıca bu bölümde temel olarak İslam inançlarının anlaşılması ve temellendirilmesi konusunda İslam düşünürlerinin ortaya koyduğu çalışmalara yer verilmiştir. Alatlı bu bölümdeki tartışmaları “Kelam İlmî”, “İlahi Sıfatlar Meselesi”, “Allah'ın Görülmesi (Ru'yetullah) ve Arş”, “Allah'ı Bilme (Marifetullah) ve Allah'ın kendisini Bilmesi”, “Din Şeriat ve Akıl İlişkisi”, “Kader: İnsanların Fillerini Yaratma”, “Varlık-Yokluk Meselesi” ve “Hristiyanlık”, “Kadınların Peygamberliği: İbn Hazm” başlıkları altında derlemiştir.

Alatlı birinci cildinin ikinci ana başlığı olan “İslam Rönesansı” bölümünde son olarak “Bilim ve Teknik” konusunu incelemiştir. Alev Alatlı bu bölümün girişinde İslam'da bilimin ne kadar kıymetli olduğunun bir nevi açıklaması olarak kabul edilen El Hikmet'ten “İslam'da peygamberlikten sonraki en yüksek rütbe, bütün türleriyle bilgeliktir.” sözüne yer vermiştir. Alatlı, İslam'ın çeşitli din, dil ve milletlerden oluşan çok biçimli kültür ve siyaset yapısına ve İslam'ın bilgiyi teşvik etmesine de ayetler üzerinden vurgu yaparak İslam Dünyası'nda nasıl bir bilgi birikiminin oluştuğunu ve bu oluşan bilgi birikiminin tarihte hayretle karşılandığından bahsetmiştir. Alatlı bu bilgi birikiminin oluşmasındaki en büyük unsurun, İslamiyet'in yayıldığı coğrafyada kopuk halde bulunan kültürler arasındaki iletişim ağının asimilasyona uğramadan başarılı bir şekilde kurulması olduğunu söyleyerek kurulan doğru iletişimin önemine dikkat çekmiştir. Alatlı aynı zamanda bu bölümde başarının bir başka sebebi olarak İslam Dünyası'nda başlayan çeviri hareketinin başarı üzerinde nasıl bir katkı sağladığına da değinmiş, aynı zamanda bu dönemde bilime verilen önemin ne denli olduğunun anlaşılabilmesi için istatistiksel bazı veriler de paylaşmıştır.

Alatlı bu bölümde bilimsel gelenek – yöntem ve bilimler sınıflaması üzerine bir sınıflama yapmış, mantık, cebir, geometri, aritmetik, astronomi, coğrafya, fizik, optik ve psikoloji bilimleri gibi önemli bilim dalları ile ilgili pek çoğu modern bilim düşüncesine katkı sağlamış birçok metne bu bölümde yer vermiştir.

Kuzey Gökkürede Yeni Bir Yıldız Selçuklu (2. Cilt)

(Alatlı A. ve Türker S. (Ed.) (2014). Bize Yön Veren Metinler 2. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık, ISBN: 978-605-444-802-7)

Alev Alatlı Bize Yön Veren Metinler'in ikinci cildinde 1040 yılında gerçekleşen ve Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşunda büyük öneme sahip olan Dandanakan Savaşı ile Osmanlı'nın kuruluş yılı olarak kabul edilen 1299 yılları arasındaki dönemi ele almıştır. Alatlı “Kuzey Gökkürede Yeni Bir Yıldız Selçuklu” adını verdiği bu cildi iki bölüme ayırarak “Büyük Selçuklu'dan Moğol İstilasına” ve “Sistemleşme” başlıkları altında incelemiştir.

Alatlı “Büyük Selçuklu’dan Moğol İstilasına” adlı ana bölümü “Büyük Selçuklu Devleti ve Malazgirt” başlığı ile başlatarak bu başlık altında “Malazgirt Savaşı’ndan Haçlı Savaşlarına”, “İslam’da Cihad, Gaza, Şehitlik ve Gazilik”, “Devlet-Toplum İlişkisi” ile “Kozmoloji ve Ontoloji”, “Moğol İstilasını” konularını işlemiştir. Alatlı, Malazgirt Savaşı’nın Haçlı Seferleri’ne ve Moğol İstilasına’na yol açtığına dair görüşlere de yer vererek dönemin siyasi olaylarını gösteren birçok önemli metne bu başlık altında yer vermiştir. Bu metinlerden biri de batılı tarihçilerin bolca atıfta bulunduğu Gregoryan Papazı Odessalı Matthew’in Malazgirt Savaşı ile ilgili metnidir.

Alatlı İslam’da Cihad, Gaza, Şehitlik ve Gazilik kavramlarını ayetler ve hadisler üzerinden ele alırken bu bölümde Hz. Ömer’in Ebu Ubeyde b. Mesud es-Sekafi’ye yaptığı cihad tavsiyelerine de yer verilmiştir. Alatlı devlet-toplum ilişkisi El-Maverdi, El-Gazzali, et-Turtuşi ve Nizamülmülk’ün görüşleri üzerinden ele alırken kozmoloji ve ontolojiyi ise el-Kindi, İbn Miskeveyh ve İbn Sina’nın görüşleri üzerinden ele almıştır.

Alatlı, insanlık tarihinde büyük bir öneme sahip olan ve vahşice gerçekleşmiş olan Moğol İstilasına’na bu ciltte oldukça önemli bir yer vermiş, Moğol İstilasının yarattığı tahribatı gözler önüne sermiştir. Alatlı İbnü’l Esir’in Moğol İstilasının tasvirini yaptığı metne bu bölümde yer vererek bu yıllarda yaşanan dehşetin boyutunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Alatlı “Büyük Selçuklu’dan Moğol İstilasına” adlı ana bölümün bir diğer başlığı olan “Dönemin Dil ve Edebiyatı” başlığında İslam kültürünün dokusunu oluşturan Türkçe, Farsça ve Arapça dillerinin dilsel özellikleri ve bu dillere ait edebiyat hakkında çeşitli bilgilere ve eserlere yer vermiştir. Bu bölümde Türk, Fars ve Arap edebiyatının en önemli eserlerini görmek mümkündür.

Alatlı “Büyük Selçuklu’dan Moğol İstilasına” adlı ana bölümün son başlığı olan “Toplum-Din-Devlet İlişkilerinde Gelişmeler” başlıklı bölümde “Hilafet ve İmamet” tartışmalarıyla birlikte “Hükümdar ve Yönetici Nasıl Olmalıdır?” tartışmaları yer almaktadır. Alatlı, İslam dünyasında batıdaki gibi kilise ve ruhban sınıfının olmadığını belirterek din ve devlet işleri tartışmalarının daha çok ahlak ve buna ek olarak din ve devlet işleri deyince akla ilk gelen konulardan olan hilafet ve imamet konusu üzerine kurulduğunu eklemiş ve bu konuyu farklı görüşlere de yer vererek detaylandırmıştır.

Alatlı Hilafet ve İmamet tartışmaları ile ilgili el-Maverdi, Şeyh Müfid ve İbn Haldun’un görüşlerine yer verirken hükümdar ve yöneticinin nasıl olması gerektiği ile ilgili tartışmalarda ise el-Gazzali, Nizamülmülk ve et-Turtuşi gibi önemli isimlerin görüşlerine yer vermiştir.

Alatlı, ikinci cildin bir diğer ana başlığı olan “Sistemleşme” başlığı altında “Bilim ve Teknikteki Gelişmeler”, “Siyaset, Devlet ve Bürokraside Gelişmeler”, “İktisat”, “Hukukta Gelişmeler”, “Felsefe”, “Tasavvuf”, ve “Bilimde Gelişmeler” adlı başlıklarda birçok önemli konuyu birçok önemli metne yer vererek işlemiştir.

İkinci cildin “Sistemleşme” adlı bölümünün ilk başlığı olan “Bilim ve Teknikteki Gelişmeler” ile ilgili Alatlı, İslam’da bilim ve teknik konusundaki gelişmelerin 11. yüzyıldan

İtibaren yaşanan bütün siyasi çalkantılara rağmen devam ettiğini belirtmiştir. Alatlı bu bölümde astronomi, coğrafya, fizik, optik, mekanik, psikoloji ve tıp bilimleri ile ilgili gelişmelere yer vererek aynı zamanda İslam dünyasında bu alanlarda yaşanan gelişmelerin Batı dünyasında da tercüme aracılığıyla ilgiyle takip edildiğini de aktarmıştır.

Bu bölümde yer alan en ilginç gelişmelerden biri ise mekanik alanındaki gelişmelerdir. Alatlı bu bölümde İslam yazınında mekanikle ilgili ilk çalışmaların 9. yüzyıl gibi erken bir tarihte başladığını ve İslam düşünürlerinin Helen, Pers, Roma ve Çin gibi çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri sentezleyerek mekaniğe ivme kazandırdığını belirtmiştir. Alatlı, İslam mekanikçilerinin mekaniği, insan gücü yerine mekanik düzeneklerin gücünden, kas yerine aklın gücünden yararlanma aracı haline getirdiğini de eklemiştir.

Mekanik başlığı altında yer alan “konuşan makine ve insan” tartışması belki de kitaptaki en ilginç tartışmadır. 10. Yüzyılın seçkin Arap dilbilimcilerinden olan İbn Cinni bu konu ile yakından ilgilenecek konuşan makine tasavvurunda makinelerin konuşabileceğini ancak bu konuşmada insan kadar yaratıcı olamayacaklarını belirtmiştir. Yapay zekanın yükselişinin bir sonucu olarak insanların daha yeni yeni konuşmaya başladığı bir konuyu yüzyıllar öncesinden tartışmak ve bugününe oldukça yakın bir sonuca varıldığını görmek bu bölümü, kitabın en etkileyici bölümlerinden biri haline getirmiştir. Mekanik ile ilgili bölümün bir diğer dikkat çeken kısmı ise el-Cezeri'nin mekanik üzerine yazdığı kitap olan Kitabu'l-Hiyel'de yer alan ve dönemin robot anlayışının da tasvirini bize gösteren örneklerdir. Bu bölümde Cezeri'nin kitabında yer alan makine örnekleri görselleriyle birlikte okuyucuya sunulmuştur. Bu örneklerin bilinmesi İslam dünyasının o döneminin anlaşılmasına yardım etmektedir.

“Bilim ve Teknik Alanındaki Gelişmeler” başlığının altında yer alan ve büyük gelişmelerin kaydedildiği bir başka alan olan tıp alanında yaşanan gelişmeler hakkında bilgiler veren Alatlı, İslam dünyasında tıpla ilgili ortaya çıkmış olan olumlu yaklaşımın özellikle devlet kurumsallaşmasına paralel bir şekilde, İslam tabiplerinin kısa sürede Hint, Pers ve Helen tıbbının önemli birikimlerine ve deneyimlerine ulaşarak tıp biliminin anatomi, bakteriyoloji, fizyoloji, psikiyatri, cerrahi gibi çeşitli alanlarında önemli gelişmeler göstermesine yol açtığını belirtmiştir. Alatlı tıp bölümünde ayrıca İbn Sina'nın el-Kanun fi't-Tıb eserinden önemli bölümlere yer vermiştir.

Atlalı, “Siyaset, Devlet ve Bürokraside Gelişmeler” adlı bölümde “Siyasetin İlkeleri”, “Siyasi Adab”, “Devlet Felsefesi”, Devlet ve Bilgi, “İslam Devletinde Bürokrasi” başlıklı konuları ele almıştır. Alatlı, İslam'ın hiçbir şekilde bir devlet modeli önermediğini belirterek bunun somut delili olarak Kuran'ın kendisi ile Hz. Muhammed'in vefat ederken bir halife tayin etmemiş olmasını göstermiştir. Öte yandan Alatlı, adaletin devlet yönetimindeki en önemli ilkelerden biri olduğunu belirterek Nizamülmülk, el-Turtuşî, el-İsfahani ve el-Gazali gibi önemli İslam düşünürlerinin adalet hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.

Atlalı yine “Siyaset, Devlet ve Bürokraside Gelişmeler” adlı bölümde devlet felsefesi ile ilgili dünyadaki en önemli eserlerden kabul edilen Farabi'nin “Erdemli Devlet” eserine

yer vermiş, bu eserde yer alan en önemli konulardan olan topluluğun gerekliliği, yönetici ve yönetilen ilişkisi, mükemmel toplumlar, mükemmel yönetici ve kusurlu toplumlar gibi konular, kitapta yer alan bölümlerden alıntılanarak okuyucuya sunulmuştur.

Alatlı “İktisat” bölümünde ise “İslam İktisadı”, “İktisadın İlkeleri”, “Vergi ve Maliye”, “Zekat ve Verilişi”, “İslam İktisadında Ticari İlişkilerin Esasları”, “Hisbe: Genel Ahlakı, Kamu İktisadi Düzenini Koruma ve Denetleme”, “Toprak Islahı ve Ekin” gibi konulara yer vermiş, bu konularla ilgili İslam düşünürlerinin görüşlerini aktarmıştır.

Alatlı, Hukukta Gelişmeler adlı bölümü İslam Hukuku çerçevesinde ele almış, bu bölümün içerisinde “İslam Hukuk Metodolojisi(fıkıh hukuku), “Aile Hukuku”, “Miras Hukuku”, “Yemin ve Din Hukuku”, “Yargılama Hukuku”, “Anayasa Hukuku”, “Devletler Arası Hukuk”, “Devrim Hukuku” ve “Hukuki Belge Yazımı” gibi konularda mevcut uygulamalar ve İslam düşünürlerinin görüşlerine yer vermiştir. Alatlı yine bu bölümde İslam Hukuku’nun başka hukuk sistemlerinden etkilendiği gibi, çağdaş hukuk sistemlerini etkilediğine de dikkat çekmiştir.

Alatlı “Sistemleşme” başlığı altında yer alan bir başka bölüm olan “Felsefe” bölümünde ise “Felsefe ve Varlık”, “Akıl Üzerine”, “Bilgi: Din ve Felsefe”, “İnsan”, “Ahlak”, “Kelam ve Felsefe”, “Aydınlanma Felsefesi” ve “Rüyadaki Aristo” başlıkları altında birçok önemli konuyu işlemiş, bu bölümde İslam toplumunun felsefe alanında ortaya koyduğu başarı ve dinamizmin yansıdığı konu ve meselelere dair genel bir çerçeve oluşturacak nitelikteki metinleri okuyucuya sunmuştur.

Alatlı Tasavvuf bölümünde ise insanın varoluş sebebini Gazali’nin, tasavvuf terimlerini El-Kuşeyri’nin, örtünün kaldırılmasını El-Hücviri’nin, Ariflerin makamları ve olağanüstü hadiselerin sırları konularını ise İbn Sina’nın görüşleri üzerinden aktarmıştır.

Alatlı “Sistemleşme” başlığı altında yer alan son bölüm olan “Bilimde Gelişmeler” bölümünü ise “Tarih ve Toplum”, “Milletlerin Tasnifi” ve son olarak “Eğitim” üzerinden ele almış bu konularla ilgili ortaya atılan önemli görüşlere ve bilgilere kitapta yer vermiştir.

Beylik’ten Cihan Devleti’ne (3.Cilt)

(Alatlı A. ve Ceylan Ö. (Ed.) (2021). Bize Yön Veren Metinler 3. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık, ISBN: 978-605-4448-06-7)

Bize Yön Veren Metinler’in 3.Cildi ‘Hukuk Maliye Bürokrasi ve Resmi Yazışma Geleneği’ üst başlığı ile başlamaktadır. Bu bölümde ‘Klasik Dönem Osmanlı Dokümantasyon Tarihi’ kısmı Cahit Telci tarafından kaleme alınmıştır. Telci, kuruluş dönemindeki dokümantasyon tertibi anlayışının zayıf olduğuna ancak bu geleneğin, İstanbul’un, imparatorluğun merkezine taşındığı Fatih Sultan Mehmet döneminde ciddi bir ilerleme kaydettiğine işaret etmektedir. Günümüze ulaşan çoğu bürokratik, hukuki ve mali evrakların 1470’ler sonrasında daha sistematik bir şekilde derlenmeye başladığı bilgisi, bu metinlerin derlenmesi niyeti taşıyan Bize Yön Veren Metinler seçkisi adına oldukça önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin kanunlarının derlendiği ve Osmanlı Devleti için oldukça önemli bir metin olan 'Kanun-name-i Al-i Osman'ın yazılış sebebi de bu ciltte Osmanlıca ve günümüz Türkçesiyle okurlara sunulmuştur. Osmanlı tarihi adına kilometre taşlarından birisi olan 'Kanuni'nin 1.François'ya 1526 Tarihli Fermanı' Halil İnalçık'ın ön bilgilendirmesiyle birlikte, Osmanlıca ve günümüz Türkçesiyle aktarılmıştır. 'Şeyhülislam Ebusuud Efendi'nin Kahve Fetvaları da yine orijinal dili ve günümüz Türkçesiyle, dönemin ruhunu anlamak açısından bu seçkide yer alan ilgi çekici bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçkide 'Askeri Tarih' üst başlığı altında 'Osmanlı Savaş ve Savaş Sanatı Metinleri' başlıklı bölüm Cahit Telci tarafından kaleme alınırken, Matrakçı Nasuh'un yazmış olduğu 'Tuhtetü'l Guzat', bu başlık altında 'Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi Tarihi' eseriyle birlikte yer alan iki metinden birisi olarak okurlara sunulmuştur.

'Siyaset-name Islahat-name ve Layihalar' üst başlığı altında yer alan 'Osmanlı Siyaset Düşüncesinin Kaynakları' bölümü Özer Küpeli tarafından kaleme alınırken, Küpeli Osmanlı'daki siyaset yazınının ilk örneklerinin çeviriler olduğunu belirtmiş, yerli üretimin 16.yüzyılda yeşermeye başladığını aktarmıştır. Seçkide de yer alan Lütfi Paşanın Asaf-name'sini bu alanda öncü olarak kabul eden Küpeli, seçkide yer alan 7 eseri tarihsel süreç içerisinde okuyucuya tanıtmaktadır. Küpeli, bu alandaki yazının halen tanınmaya ihtiyacı olduğunu belirtirken, bu durumun Osmanlı ile ilgili süregelen tartışmalar hakkında yol gösterici olacağını vurgulamıştır.

'Kronikler' üst başlığı altında Osmanlı ve dünya tarihi için en önemli olaylardan birisi olan İstanbul'un fethi, seçkide Dursun Bey'in kaleme aldığı 'Tarih-i Ebü-l Feth' metni aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır. Fetih, günümüz Türkçesiyle üç bölüm üzerinden anlatılırken, eserin yazıldığı döneme ait farklı alanlara ışık tutmaktadır.

'Sefaret-nameler' üst başlığı altında yer alan 'Osmanlı Gözüyle Dünya' bölümü Özer Küpeli'nin kaleminden aktarılırken, Küpeli, 'sefaret' kelimesinin anlamını okuyuculara açıklamaktadır. Küpeli'ye göre Osmanlı elçilerinin yurt dışındaki seyahatlerini ortaya koydukları metinleri günümüze bir belge olarak aktarmaları, söz konusu dönem için Osmanlı Devleti ve haricindeki ülkelerin sosyal, kültürel ve toplumsal anlamda mukayesesi açısından oldukça önemli kayıtlardır. Osmanlı sefaretnamesinin en eski örneği olarak nitelenen Hacı Zağanos'un 'Sefaret Raporu'na da seçkide orijinal dili ve günümüz Türkçesiyle yer verilmiştir.

'Esaret-name Hatırat ve Günlükler' üst başlığında yer alan 'Osmanlı Çağında Ben Anlatıları' bölümünü kaleme alan Özer Küpeli, Doğu toplumlarının sanılanın aksine oldukça fazla sayıda 'ben' metinlerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Hatırat, günlük, mektup, otobiyografi vb. gibi türleri bulunan, kişilerin kendinden bahsettiği metinler, bireyin yaşadığı dönemin tarihini, çevresini, toplumunu yansıtmaya açısından oldukça önemli metinler olmasının yanı sıra, kendi iç dünyasına yönelik birincil kaynaklar niteliğindedir. Yazının devamında ben anlatısının tarihsel sürecinden bahsedilirken, bu türde seçkide yer

alan ve almayan eserler sıralanmış ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Kúpeli son sözünde, bu metinlerin doğru şekilde anlaşılmasının Osmanlı'daki yaşayışı ve sıradan insan ile ilgili fikir sahibi olmamız noktasında oldukça önemli olduğuna parmak basmaktadır. Seçkide özellikle, 'Bir Yeniçerinin Hatıratı' bölümü oldukça dikkat çekicidir. Eserin 'Devşirilmesi' ve 'Drakula Hakkında' gibi bölümleri seçkide yer almaktadır.

Bu seçkide 'Din ve Din Kaynaklı Literatür' bölümü için oldukça geniş bir yer ayrılmakla birlikte, 'Kuran Meal Tefsir', 'Hadis', 'Fıkıh', 'Akaid İlmihal', 'Siyer' ve 'Tasavvuf Ahlak' alt başlıkları bünyesinde birçok metin okuyucuya sunulmuştur.

'Bilim' üst başlığı altında yer alan 'Osmanlı Bilim Tarihi ve Literatürü' bölümü Sevtap Kadıoğlu ve Gaye Danişan tarafından okuyucuya sunuluyor. Kadıoğlu ve Danişan'a göre, Osmanlı'nın uzun bir zaman periyodunda, geniş coğrafyalarda hüküm sürmesi, bilimsel faaliyetlerin çeşitliliğine ve boyutlarına doğrudan etkilerde bulunmuştur. Batı bilimleriyle olan temasların yanı sıra İslam bilim geleneğinin harmanlandığı büyük bir literatür olan bilimsel faaliyetler, birçok metni ve çalışmayı barındırmaktadır. Özellikle yükselme dönemi padişahları Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman sonrasında gelişiminin en parlak dönemlerini yaşayan Osmanlı'da birçok bilim insanı ve alim yetişmiştir.

Tarihsel süreçte bilimsel gelişmeler, bu seçkide yer verilen metinler refere edilerek okuyucuya aktarılmaktadır. Bu ciltte yer verilen disiplinler üzerinden daha detaylı bir aktarım yapılırken, seçkide yer alan metinler okuyucuya tanıtılmıştır. Bu seçkide yer verilemeyen binlerce eser olduğundan da bahsedilirken, birçok disiplin ile ilgili başlığı içeren çalışmanın amacı, Osmanlı dönemindeki bilimsel anlayışın yönelimleriyle ilgili okuyuculara bir perspektif sunmak olarak tanımlanmıştır. Bu bölümde, Ali Kuşçu'nun eseri 'El-Fethiyye Filmi'l Hey'e'de Güneş, Ay, Merkür ve Venüs gezegenlerinin şekli, yapısı ve hareketleri ile ilgili bilgiler veren ilgi çekici metinler yer almaktadır. Yıllarca denizcilerin kılavuz olarak kullandığı Piri Reis'in 'Kitab-ı Bahriye' eseri de seçkide yer alan ilgi çekici metinlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin günümüz Türkçesiyle yazılış sebebi metinden aktarılırken 'Gemici Tabiri ile Fırtına' adlı parça da yine seçkide yer almıştır. Hekim Bereket'in kaleme aldığı 'Kitab Der-Hulasa-i İlm-i Tıb' eseri tepeden turnağa bir insanın geçirebileceği hastalıklardan ve tedavilerden bahseden ilgi çekici bir diğer bir metin olarak seçkide yer almıştır. Bu kapsamlı eserin, 'Melankoli' 'Aşk Hastalığı' ve 'Kandan Kaynaklanan Felç' bölümleri okuyucuya sunulmuştur.

'Osmanlı Kelam Felsefe Mantık Literatürü' bölümünü kaleme alan Ayşe Betül Tekin bu çalışmanın amacını, gelecek nesillere Osmanlı Devleti medeniyetine dair düşünsel zenginliği aktarmak şeklinde nitelemektedir. Devletin varlık gösterdiği zaman diliminin, entelektüel anlamdaki arka planı aktarılırken, iz bırakan şahsiyet ve eserler bu bölümde okuyuculara sunulmaktadır. Bölümün devamında seçkide yer alan eserler tanıtılmaktadır. Bu bağlamda özellikle İbn Haldun'un 'Mukaddime' adlı eseri seçkide dikkat çeken eserlerin başında gelmektedir. Nicelik açısından oldukça geniş, nitelik açısından ele aldığı konuları

işleyişindeki ustalığı açısından tarihin en önemli eserlerinden birisi 'Mukaddime'nin bazı bölümleri de seçkide yer almaktadır.

'Fizik', 'Zooloji – Botanik – Jeoloji', 'Mantık' gibi disiplinlerden birçok metne de ayrıca 'Bilim' bölümünde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

'Kültür Sanat' üst başlığı altında yer alan 'Osmanlı Mimari Literatürü' bölümünü kaleme alan Ozan Yılmaz, Osmanlı'nın alametifarikalarından birisinin, mimarisi olduğunu aktarmaktadır. Sahip olduğu coğrafyanın genişliği ve fetih politikası ile Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü bölgelerde, oldukça ayırt edici ve devletin kendine has çizgisini mimarisıyla gösterdiği ortaya konulmuştur. Yılmaz'a göre, köklü ve güçlü bir mimari karakter olarak ifade edilen Osmanlı mimarisine ilişkin metinlerin, günümüzde hala işlenmeye devam ettiğinden bahsedilmektedir. Seçkinin bu bölümü ağırlıklı olarak Mimar Sinan'ı konu alan eserler ekseninde oluşturulmuştur. Sai Mustafa Çelebi'nin seçkide yer verilen, Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye adlı eserinde 'Sinan'ın Devşirilmesi' ve 'Süleymaniye Camisi' gibi bölümler oldukça ilgi çekicidir. Gülrü Necipoğlu'nun 'Sinan Çağı' adlı eseri, söz konusu dönemi kültürel, toplumsal ve sanatsal açıdan irdelerken, mimarlık tarihi araştırmacıları için temel bir eser niteliğindedir.

'Kültür Sanat' başlığı altında Ozan Yılmaz'ın kaleme aldığı 'Osmanlı Yeme-İçme Giyim-Kuşam Teşrifat Literatürü' bölümünde Osmanlı Devleti'nin tüm dünyada dikkat çeken, söz konusu kültürüne değinilirken, devletin ulaştığı sınırların bu kültürü zenginleştirdiği, bu zenginliğin de edebiyata yansdığına işaret edilmiştir. 'Yeme İçme Kültürü' bölümünde yer alan Muhammed Bin Mahmud Şirvani'nin 'Yemek Kitabı' seçkinin dikkat çekici bölümlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 11 bölümden oluşan 'Yemek Kitabı', yazıldığı döneme ait yemeklerin, malzemeleri, tarifi ve faydaları gibi bilgileri içeren, çok kapsamlı bir eser niteliğindedir. Bu seçkide Şirvani'nin 'Yemek Kitabı'ndan on adet yemek, günümüz Türkçesiyle okurlara sunulmuştur. Bu bölümde 'Geleneksel Sanatlar' başlığı altında; 'Hat', 'Nakkaşlık', 'El Sanatları', 'Ciltcilik', 'Süsleme Sanatları' gibi alanlarda yazılmış metinlere de ayrıca yer verilmiştir.

'Dil – Edebiyat' üst başlığı altında yer alan, Ozan Yılmaz'ın kaleme almış olduğu 'Osmanlı Lügat Literatürü' bölümünde milat, Kaşgarlı Mahmud'un, Divanu Lügati't-Türk adlı eseri olarak belirlenmiştir. Bu başlangıcın tarihsel süreçte Osmanlı lügat yazarlarına öncülük ettiği ve birikimli olarak ilerlediğine işaret eden Yılmaz'a göre, uzun bir zaman diliminde varlık gösteren Osmanlı'da takdire şayan bir lügat kültürü mevcuttur. Yılmaz, bu lügatların derlenmesinin seçkinin amacı doğrultusunda öğrencilerin ilgisini bu alana çekilerek öğretilmesi ihtiyacına işaret eder.

'Dilbilim Retorik' alt başlığı kapsamında incelenen 'Osmanlı Belagat Literatürü' Mücahit Kaçar tarafından kaleme alınmıştır. Kavramın kaynaklardaki tarifine değinen Kaçar, bu ilim için derlemede de yer verilen sekiz temel kaynaktan ve belagatin tarihsel süreçteki gelişiminden bahsetmektedir. Bu bölüm özellikle dilbilim ve retorikğin Osmanlı dönemindeki

durumuna ışık tutması açısından gelecek çalışmalar için bir kaynak niteliğindedir.

Suat Donuk tarafından kaleme alınan ‘Osmanlı Biyografi Eserleri Literatürü’ bölümde, biyografi türünün tarihsel süreçteki gelişimi, alana katkı sağlayan ve kitapta yer verilen yazarlar refere edilerek aktarılmıştır. Bu türün Türk literatürüne geç bir tarihte giriş yaptığından söz eden Donuk, Ali Şir Nevai’nin türün gelişmesindeki payına ve tarihsel süreçte biyografi alanında ortaya çıkan farklı türlerine de yine bu bölümde yer verilmiştir.

‘Osmanlı Çağlarında Klasik Edebiyat’ bölümünü kaleme alan Ömür Ceylan, uzun bir zaman dilimi içerisinde özellikle Farsça ve Arapça dilleriyle olan etkileşiminin, Türk Edebiyatı üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu etkilerin olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitli noktalarına değinen Ceylan, bu süreci ‘sancılı’ olarak tanımlamaktadır. Edebiyatın millileştirilmesi bağlamında Türkçe metinlerin gelişimine ışık tutan bu bölümde, Türk edebiyatının, Anadolu’nun fethini takiben Osmanlı’nın kuruluşu ve 19.yüzyıla kadar uzun bir müddet boyunca siyasi, toplumsal ve kültürel olaylarla nasıl etkileştiği, seçkide yer alan eserler refere edilerek aktarılmıştır. Bu bölümde yer alan ‘Fuzuli Divanı’, Fuzuli ve eserlerinin Türk edebiyatındaki önemine dikkat çekerken, en önemli eserlerinden birisi olan ‘Su Kasidesi’ ve ‘Gazeller’i hem orijinal dilinde hem de günümüz Türkçesi ile okuyucuya sunulmuştur. Ek olarak Fuzuli divanında Türk edebiyatı için oldukça önemli bir mertebede olan idealize aşk anlatısı Leyla ve Mecnun’a da yine seçki içerisinde orijinal metni ve günümüz Türkçesiyle yer verilmiştir.

‘Dil Edebiyat’ bölümü üst başlığında yer alan son bölüm ‘Osmanlı Çağlarında Halk Anlatı Geleneği’ni kaleme alan Bülent Akın, Türk yazınındaki sözlü kültür ürünlerini, en hacimli eser türü olarak nitelemektedir. Halk anlatılarının yapısı ve tarihsel sürecine yer veren Akın, bu ürünlerin milli kimlik bilinci kazandırmadaki etkisine değinirken gerek İslamiyet öncesi gerek İslamiyet sonrası bu ürünlerin Türk toplumunda oldukça ilgi gördüğünden bahsetmektedir. Türk literatüründeki en önemli destan ve anlatıları tarihsel izlekte sıralayan Akın, yıllar içerisindeki dönüşümün, hikâye anlatıcılığının, çağın ve dönemin beklentilerine göre şekillendiğini, bu anlatıların aslında yazıldığı döneme dair çok önemli ipuçları taşıdığına işaret etmektedir. Seçkinin bu bölümünde ‘Oğuz Kağan Destanı’ ve ‘Dede Korkut Kitabı’ndan bölümlere günümüz Türkçesiyle yer verilmiştir.

Seçkide oldukça uzun bir yer ayrılan ‘Dil-Edebiyat’ bölümünde ayrıca, ‘Türk Dünyasından Yansımalar’, ‘Tekke Edebiyatı’, ‘Aşık Şiiri’, ‘Alevi – Bektaşî Şiiri’ gibi alt başlıklar yer almaktadır. Bu alt başlıklar kapsamında yine birçok önemli edebi metin okurlara sunulmuştur.

Büyük Yüzleşme (4. Cilt)

(Alatlı A. ve Ceylan Ö. (Ed.) (2021). Bize Yön Veren Metinler 4. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık, ISBN: 978-605-4448-10-4)

Serinin 4.Cildi de tıpkı 3.Ciltte olduğu gibi ‘Hukuk Maliye Bürokrasi ve Resmi Yazışma Geleneği’ üst başlığı ile başlamaktadır. ‘Yenileşme Dönemi Osmanlı Dokümantasyon Tarihi’

şeklinde adlandırılan bu bölümde Osmanlı tarihi adına önemli metinler karşımıza çıkmaktadır. Matbaanın Osmanlı'ya gelişi günümüzde hala tartışılan bir konu olması sebebiyle, seçkide yer alan 'Müteferrika Matbaasının Açılışına Dair Fetva ve Ruhsat' adlı metin o döneme dair koşul ve tartışmaları anlamak açısından aydınlatıcı niteliktedir. 7 maddeden oluşan ve bazı çevreler tarafından Türk anayasasının başlangıcı olarak görülen 'Sened-i İttifak', yine o döneme dair oldukça fikir verici bir doküman olan 'Yeniçeri Ocağının Kaldırılmasına İlişkin Ferman' ve Osmanlı'da kamuoyunun oluşması ve sonrasında yayınlanmaya başlayacak diğer gazetelere öncülük edecek 'İlk Gazete Takvim-i Vekayi'nin Önsözü' yine bu bölümde yer alan önemli metinlerden bazılarıdır.

'Askeri Tarih' üst başlığı altında; Donanma-yı Humayun Emir-namesi , Ümmül-Gaza, Usul ü Fenn-i Harb ve bu alanda daha birçok önemli metin yer almaktadır.

'Siyasetname Islahatname ve Layihalar' üst başlığında yer alan, Koçi Bey'in kaleme aldığı Risaleler eseri devlet düzeninin neden bozulduğuna dair padişaha sunulan ilk rapor olması sebebiyle büyük bir öneme sahipken, eserde yer alan 'Yönetimde bozulmanın sebebi', 'Halkın durumu' gibi bölümler oldukça dikkat çekicidir. Yine devlet ileri gelenlerinin, Padişah 3.Selim'e yapılacak reformlarla ilgili raporlarını sundukları 11 metinden oluşan Nizam-ı Cedid Layihaları döneme dair birçok özellik ve durumu yansıtan kıymetli bilgiler içermektedir.

'Kronikler' üst başlığında yer alan vakayiname tarzında yazılmış Fezleke adlı eser yine seçkide yer alan ilgi çekici metinlerden birisidir. Katip Çelebi'nin gözlemlerinin yer aldığı eserde özellikle 'Kahvehanelerin Kapatılıp Tütünün Yasaklanması' bölümü Osmanlı toplumsal hayatına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Eremya Çelebi Kömürcüyan'ın ortaya koyduğu İstanbul Tarihi adlı metinde yine İstanbul Fırınları ve Esirler ve Esir Pazarı gibi bölümleriyle döneme ait detaylı tasvirleri içermektedir. Seçkide aynı zamanda söz konusu döneme ait iç ve dış olaylar birçok metinle okuyucuya sunulmuştur. Osmanlı Devleti haricinde, Mütercim Asım Efendi'nin Asım Tarihi adlı eserinde Fransız Devrimi işlenirken, Cevdet Paşa Tarih-i Cevdet'inde ise özellikle Hükümetlerin Tavırları ve Çeşitleri bölümü, uluslararası ilişkiler ve uluslararası siyaset tarihi açısından oldukça bilgilendirici niteliktedir. Osmanlı Devleti'nin kendi iç gelişmelerinde ise özellikle Sahhaflar Şeyhizade Esat Efendi'nin Üss-i Zafer eserinde Bektaşiler ve Yeniçeri Ocağının Kaldırılması bölümü ve Ahmet Refik Altınay Lale Devri adlı eseri seçkide söz konusu dönemde Osmanlı devletinde gerçekleşmiş olaylara ışık tutmaktadır.

Cildin 5. üst başlığı olan Sefaretnameler bölümünde Osmanlı devleti adına çalışan elçi ve devlet görevlilerinin kendi gözlemlerinden kaleme aldıkları metinler okuyucuya sunulmaktadır. Bu bölüm, özellikle Avusturya, Fransa, İran, Rusya, Polonya, Almanya, İngiltere, İtalya gibi ülkelere dair diplomasi, protokol, kültür, sanat, iç siyaset, toplum ve şehir yapısı hakkında oldukça önemli bilgiler içermektedir.

Söz konusu dönemde varlık gösteren bireylere ait izlenimlerin yer aldığı 'Esaretname Hatırat ve Günlükler' bölümünde Hafız Mehmed bin Süleyman'ın kaleme almış olduğu Ceride adlı eser gerek İstanbul'da gerçekleşen önemli olayların gerekse kendi çevresinde

gerçekleşen daha küçük çaplı olayların aktarımı bakımından tarihe düşülmüş oldukça önemli kayıtlardır. Özellikle hatıratıta yer alan Üsküdar'da çete savaşı ve Bir sihirbazın öldürülmesi gibi bölümler, döneme ait birey ve toplum yaşamını betimlemesi açısından oldukça dikkate değerdir. Yine bu üst başlık altında yer alan Seyahat Jurnalı, Direktör Ali Bey'in bir görev sebebiyle seyahat ettiği Hindistan'a dair gözlem ve notlarını içeren eserdir. Bu eser Hindistan'a dair kapsamlı ve renkli tasvirler içermesi sebebiyle oldukça ilgi çekici bir metin olarak okuyucuya sunulmuştur.

'Din ve Din Kaynaklı Literatür' bölümünün Tasavvuf Ahlak üst başlığında yer alan İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşayih söz konusu dönem İstanbul'unda yer alan tekkeler ve hizmetlileri hakkında yapılmış kapsamlı bir araştırma olması sebebiyle oldukça dikkate değerdir. Zakir Şükrü Efendi'nin derlediği bu eserden 20 adet örnek, seçkide okuyucuya sunulmaktadır. 'Kuran Meal Tefsir', 'Hadis', 'Fıkıh' ve 'Siyer' başlıkları Din ve Din Kaynaklı Literatür bölümünde okuyucuya sunulan diğer alt başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.Cildin 'Bilim' bölümünün Fizik üst başlığı altında yer alan İbrahim Müteferrika tarafından kaleme alınan Füyüzat-ı Mıknatisiyye eseri Yer Kürenin Hareketi ve Sapma Açısı gibi konuları işlerken, Yahya Naci Efendi'nin Risale-i Hikmet-i Tabiiye metni Düşen Cismin Hızının Artış Oranı konularını kapsamaktadır. Coğrafya üst başlığında yer alan Tuhfetü'l-Kibar fi-Esfari'l-Bihar coğrafya ve denizcilik adına oldukça önemli bilgiler içermektedir. Kâtip Çelebi'nin bu eseri Osmanlı denizcilik tarihi açısından oldukça kıymetli bir eserken, seçkide Mukaddime, Kürenin Açıklanması, Harita ve Pusula bölümlerine yer verilmiştir. Yine bu dönemde yaşamış olan dünyaca ünlü gezginlerimizden Evliya Çelebi'nin kaleme almış olduğu 10 ciltlik bir başyapıt olan Seyahat-name adlı eserden bölümler okuyuculara sunulmuştur. Bilim bölümünde ayrıca 'Matematik', 'Astronomi', 'Kimya', 'Zooloji – Botanik – Jeoloji', 'Tıp ve Eczacılık', 'Kelam Felsefe', 'Mantık' disiplinleriyle ilgili döneme ait birçok metne yer verilmiştir.

'Kültür Sanat' bölümünde üst başlık olarak işlenen Musiki alanına dair Osmanlı tarihinde birçok önemli ve özgün eser bulunmaktadır. Bu seçkide alanının ilklerinden birisi olan Ali Ufki Beg'in Mecmua-i Saz u Söz'ü güfteler ve İlaçlar kısımlarıyla okuyucuya sunulmaktadır. Yine ilk Türkçe güfteleri içeren Hafız Post'un Güfte Mecmuası'na seçkide yer verilmiştir. Türk musikisinin temel eserlerinden birisi olan Dimitri Kantemir'in kaleme aldığı Kitabı İlmi-l Musiki ala Vechi'l Hurufat eseri 'Musiki perdelerinin işaretleri', 'Musiki ilmüne giriş' gibi literatür açısından önemli bölümleri barındırmaktadır. Türk Musikisinin en önemli isimlerinden birisi olan İtri'nin, Güfteler adlı eserinde ortaya koyduğu özgün sanatı da bu seçkinin okuyucularına sunulmaktadır.

Giyim-Kuşam Teşrifat üst başlığında İngiliz Ressam Octavien Dalvimart'ın ortaya koyduğu Osmanlı Kostümleri eserinde Osmanlı toplumunun ulema reisi yahut müderris, İstanbul kadını, derviş, yeniçeri zabiti vb. gibi unsurlarını tasvir etmesi ve bunları tanıtması oldukça ilgi çekici ve tarihe önemli bir not olarak seçkide yer almaktadır. Yine İtalyan

ressam Jean Brindesi'nin Elbise-i Atika eserinde, 22 levha ile Osmanlı devlet görevlilerini tasvir etmiştir. Bu levhalar arasında Sultan İkinci Mahmut, şeyhülislam, kazasker gibi üst düzey rütbedeki devlet yöneticilerinin yanı sıra soytarı, çüce gibi çeşitli saray görevlilerinin tasvirleri ve icra ettikleri görevleri de bu eserde yer almaktadır. Aynı bölümde Abdülaziz Bey'in kaleme almış olduğu Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri eseri oldukça kapsamlı bir teşrifat kılavuzu niteliğindedir. Bu metinde yer alan doğum öncesi ebe tutma ve diğer hazırlıklar, evlenme evlenecek gençlere kız arama, Ramazan geceleri konaklarda sahur vb. gibi birçok konu Osmanlı toplumunun kültürüne ait ögeler yer bulmaktadır. Evliya Çelebi'nin Seyahat-name eseri bu üst başlıkta yeme-içme kültürü bağlamında işlenmiştir. Seçkide, bu kapsamlı eserinde Çelebi'nin, seyahat ettiği ülkelerdeki yeme içme kültürüne dair oldukça önemli bilgileri okuyucuya aktarılmıştır. Balıkpazarı Aşçıları, Beypazarı Beğenileri, Çerkez İçecekleri, Girit Adası yiyecekleri gibi bölümler bu seçkide, Seyahat-name'den yer verilen bazı bölümlerdir. 'Mimari', 'Hat', ve 'Nakkaşlık' ise Kültür Sanat bölümünde yer alan diğer alt başlıklardır.

Dil Edebiyat, 4.ciltte en fazla eserin ortaya konulduğu ve en kapsamlı işlenen bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı kültürünün kendine has edebi çizgisi Divan Edebiyatı alanında birçok önemli metin ortaya konulmuştur. Divan Edebiyatı üst başlığının altında yaşadığı dönemlere damga vuran ve yeni bir soluk getiren Nefi, Nabi, Nedim gibi şahsiyetlerin divanları bu seçkide kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Özellikle Nedim'in ünlü İstanbul Kasidesi de orijinal metin ve günümüz Türkçesiyle bu seçkide okuyucuya sunulan metinler arasındadır. Klasik edebiyat tarihine damga vuran Şeyh Galip'in Hüsn-ü Aşk adlı eseri de seçkide yer alan en önemli metinlerden birisidir. Türk edebi tarihi için müstesna mertebelerden birisi olan Halk Anlatıları, seçkide aynı isimle üst başlığa taşınırken, Türk edebiyatında yer alan birçok önemli esere yer verilmiştir. Köroğlu Destanı, Kerem ile Aslı Hikayesi, Tahir ile Zühre Hikayesi, Keloğlan, Sarıkız Efsanesi bu ciltte yer alan ünlü metinlerdir. Anonim Halk Edebiyatı üst başlığında yer alan, Atasözleri ve Deyimler, Alkışlar-Kargışlar, Gölge Oyunu (Karagöz), Yıldız-nameler, Maniler, Bilmeceler, Halk Türküleri metinleri ise Türk toplumunun kültür ve felsefesinin anlaşılmasının yanı sıra tarihsel süreç içerisindeki ekonomik, psikolojik, sosyolojik ögeler hakkında fikir vermesi açısından da oldukça aydınlatıcı metinler olarak seçkide yer bulmuştur. Kitapta oldukça detaylı bir şekilde işlenen Dil Edebiyat bölümünde ayrıca 'Sözlük', 'Dilbilim Retorik', 'Biyografi', 'Taşradan Yansımalar', 'Türk Dünyasından Yansımalar', 'Tekke Edebiyatı', 'Aşık Şiiri', 'Alevi-Bektaşî Şiiri' ve 'Anadoluda Kader Ortaklığı' alt başlıklarında birçok esere yer verilmiştir.

Alacakaranlıkta Gün Dönümü (5. Cilt)

(Alatlı A. ve Ceylan Ö. (Ed.) (2021). Bize Yön Veren Metinler 5. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık, ISBN: 978-605-4448-11-1)

Bize Yön Veren Metinler seçkisinin 5.cildi, 3. ve 4.ciltten farklı olarak 3 üst başlıkta ele alınmıştır. Yine kendisini önceleyen ciltlerdeki gibi 'Hukuk, Maliye, Bürokrasi ve

Resmi Yazışma Geleneği' üst başlığıyla başlayan seçkinin bu bölümünde, Osmanlı'nın son dönemine damgasını vuran resmi belge ve metinler okuyucuya sunulmuştur. Osmanlı modernleşmesinin başlangıcı olarak addedilen ve devletin sosyo-politik yapısı için köklü bir değişiklik sayılabilecek Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve takiben Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine dek Türk toplumunu etkisi altına almıştır. İlan edildiği dönem sonrasında ortaya çıkan fikri ve edebi eserlerin neşredilmesinde oldukça önemli bir paya sahip olan Tanzimat Fermanı bu ciltte günümüz Türkçesiyle okuyucuya sunulmaktadır. Tanzimat Fermanı'nı tamamlayıcı nitelikteki İslahat Fermanı da ciltte yer alan önemli tarihi belgelerden birisidir. Padişah 2.Abdülhamit ve İttihat ve Terraki Cemiyeti'nin aktif rol aldığı Osmanlı Devleti'nin çalkantılı yıkılış döneminde, devletin ilk ve son yazılı anayasası Kanun-ı Esasi yürürlüğe girerken, bu anayasanın 119 maddelik hükümlerinin tamamı seçkide yer almaktadır. Günümüzde hala tartışılmakta olan Kavalalı Mehmed Ali Paşa olayı, Düyun-ı Umumiyye, Rothschild Ailesi'nin Kudüs konusundaki çabaları gibi önemli konular hakkındaki belge ve metinlerde seçkinin bu bölümünde okuyucuya sunulmuştur.

Seçkinin 'Şahıslar Dönemler Cereyanlar Cemiyetler' adlı ikinci üst başlığı, cildin ele aldığı zaman aralığındaki gelişmelere dair okuyuculara kapsamlı bir sunuş yapmaktadır. 8 alt başlıktan oluşan bu bölüm Tanzimat Devri ile başlamaktadır. Yahya Kemal Taştan'ın Tanzimat: Değişim, Yenileşme ve Arayışlar Dönemi başlığıyla giriş yaptığı bu bölümde devletin içerisinde bulunduğu krize çözüm bulabilmek adına ortaya konulan düzenlemelerin sebeplerine ve fermanın ilanı sonrasında yansımaları yer verilmiştir. Mustafa Reşid Paşa'nın döneme ait belgelere yer verdiği Siyasi İzahlar ve Layiha adlı eserleri bu bağlamda oldukça önemlidir. Tanzimat kapsamında ortaya çıkan reformların düzenleyicilerinden birisi olan Sadık Rifat Paşa ile dönemin ünlü eğitimci ve düşünürlerinden birisi olan Münif Paşa'nın dönemin ruhunu yansıtan eserleri de bu seçkide okuyucuya sunulmaktadır. Dönemin ünlü simalarından birisi olan Ali Suavi'nin Tanzimat'la şekillenmeye başlayan yeni fikri ve siyasi anlatılarına dair metinleri Tanzimat Devri alt başlığında yer alan bir diğer önemli bölümdür.

Bölümün ikinci alt başlığı olan 1.ve 2.Meşrutiyet Dönemleri yine Yahya Kemal Taştan'ın Gölge Karanlık Kararlılık: 1. ve 2. Meşrutiyet Dönemleri yazısıyla okuyucuya sunulmuştur. Taştan bu bölümde Jön Türk hareketi ve Abdülhamit yönetimi süresince cereyan etmiş siyasi gerilime sahip dönemde ortaya çıkan Türkçülük, Batıcılık ve İslamcılık anlayışlarından söz etmektedir. Bu anlatı ve akımlar yine dönemin yazınını oldukça derinden etkilemiştir. Bu akımların temsilcilerinden olan Ahmed Vefik Paşa'nın Sal-name-i Devlet ile Hikmet-i Tarih'i, Ahmed Rıza'nın Millî Varlığı Koruyan Dildir eseri ve Abdullah Cevdet'in Uyanınız! Uyanınız!, Avrupa'ya Muhabbet, ile İslam Dünyasındaki Gerilemenin Nedenleri adlı metinleri bu bölümde yer alan önemli eserlerden bazılarıdır. Türkiye'de sosyal bilimlerin öncü ismi olan ve Türkçülük anlayışını tarifleriyle yaşadığı döneme damgasını vuran Ziya Gökalp'ın başta Mefkure olmak üzere çeşitli türdeki birçok eserinden bölümler, yine Türkçülük akımının önemli isimlerinden Fuad Köprülü'nün Ümit ve Azim başta olmak üzere eserlerinden kesitler seçkide okuyuculara sunulmaktadır. Yine Türkçülük akımının önderlerinden ve yaşadığı dönemin en önemli aydınlarından birisi olan Yusuf Akçura'nın bahsi geçen dönemi anlamak

adına ortaya koymuş olduğu Üç Tarz-ı Siyaset ve Şark Meselesi eserleri seçkide yer alan diğer önemli metinlerdir. Ahmet Ağaoğlu'nun Türkcülük ve Ahmed Hamdi Akseki'nin İslamcı anlayışla kaleme aldığı metinler, okuyucuların seçkinin bu bölümünde ulaşabileceği eserler arasındadır.

Cemiyetler bu bölümün üçüncü alt başlığını oluşturmaktadır. Siyasi ve fikri akımların oldukça yaygınlık kazandığı bu dönemde birçok parti ve dernek ortaya çıkmıştır. Bu yapıların nizamname ve programları ise ortaya çıkan kurumların düşünce ve amaçları hakkında ipucu vermektedir. Özellikle seçkide yer verildiği şekliyle İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne Ait Nizam-nameler ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası Programı ve İç Nizam-namesi metinleri Osmanlı'nın son dönemlerine ait bir kavrayış sağlamak adına oldukça aydınlatıcı metinlerdir.

1.Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi dördüncü alt başlığında Osmanlı Devleti'nin işgale uğradığı 1.Dünya Savaşı'nın sonundan, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve kuruluşunu ilan eden Lozan Barış Antlaşması'na kadarlık sürece dair birçok metne kapsamlı bir yer ayrılmıştır. Yahya Kemal Taştan'ın Mütarekeden Mücadeleye İşgalden Kurtuluşa adlı yazısı bölüme dair bir özet niteliğindedir. Bu sunuşun ardından Hüseyin Cahid (Türkün Ahı, Barış Bayramı), Ruşen Eşref (Amasya Tamimi ve Sivas Kongresi Sonrası "Mustafa Kemal Paşa ile Bir Mülakat") ve Falih Rıfki (Allah'a İsmarladık gibi çok önemli gazetecilerin döneme ait yayınlarının yanı sıra birçok belge, beyanname ve kanunnameye yer verilmiştir. Bizzat Mustafa Kemal Atatürk imzası taşıyan, Büyük Millet Meclisi'nin Bütün İslam Alemine Beyan-namesi, Büyük Millet Meclisi'nin Millete Beyan-namesi, Başkumandanımızın Ordu ve Millete Beyan-namesi, İzmir İktisat Kongresinin Açılış Nutku gibi metinler de bu bölümde okuyucuya sunulmaktadır. Amasya Tamimi, Sivas Kongresi, TBMM'nin açılması, Hıyanet-i Vataniye Kanunu ve Tekalif-i Milliye gibi süreç içerisinde yer alan her bir kilometre taşı da yine bu bölümde kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonucunda kesinleşen zafer ve takiben gerçekleşen Lozan Barış Antlaşması, 751 yılından itibaren tarihin izini süren Bize Yön Veren Metinler serisinin ele aldığı son büyük gelişmedir.

Beşinci ve altıncı alt başlıklarda milli mücadele saflarında yer alan ve mücadeleye karşıt olan kalemlere yer verilmiştir. Nasrullah Kürsüsü'nde eseriyle Türk tarihinin en önemli şairlerinden Mehmet Akif Ersoy; 1918, Yeni Türk Ruhu eserleriyle, İstanbul Şairi Yahya Kemal, Sultanahmet Mitingi, Cehennem Dağı, Cennet Dağı eserleriyle, Türk romanının en önemli isimlerinden birisi olan Halide Edip, Ergenekon eseriyle, yaşadığı çağı ustalıkla yansıtan Yakup Kadri, Devler Cüceler ve Korkak Kaçtı eserleriyle Falih Rıfki gibi isimler Milli Mücadele Yanlısı Kalemler başlığı altında yer almıştır. Refik Halid daha sonradan sürgüne gönderilmesine sebep olacak Bugünün Süngüleri eseriyle, Cenab Şahabeddin ise daha sonradan pişman olacağı fakat üzerindeki suçlamalardan kurtulamayacağı Elveda, Yıldızlar ve Mahmuzlar! eseriyle Milli Mücadele Karşıtı Kalemler bölümünde yer alan isimlerden bazılarıdır.

Sosyalist Kalemler ve Türk Dünyasından Yansımalar adlı alt başlıklar ise yine oldukça önemli şahsiyet ve metinlerin yer aldığı bölümler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle

Türk Dünyasından Yansımalar Bölümünde yer alan Fatih Kerimi'nin İstanbul Mektupları ile Abdürreşid İbrahim'in Prens İto ile Görüşme (Japon Mucizesi) adlı eserleri seçkide yer alan oldukça ilgi çekici eserlerden yalnızca ikisidir.

5.Cildin son üst başlığı olan Dil-Edebiyat bölümünde, Türk Edebiyatına damga vurmuş birçok edebi şahsiyetin eserleri yer almaktadır. Yeni Türk Edebiyatı ve Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı olarak Mehmet Samsakçı tarafından sunulan bu bölümde, dönemin içerisinde bulunduğu siyasi, politik ve kültürel anlamdaki dönüşümün edebiyat alanındaki yansımalarının ne şekilde gerçekleştiği okuyucuya aktarılmaktadır. Tanzimat döneminde modernleşme bağlamında daha politik bir kimliğe bürünen Türk aydınları, gazetelerin de popülerleşmesiyle birlikte niceliksel manada oldukça yüksek bir üretim ve yayın sayısına ulaşmışlardır. Bu dönem yalnızca aşırı üretimin değil Türk siyasi tarihi için oldukça yeni ve cesur fikirlerin de doruklara çıktığı bir zaman dilimiydi. Ayrıca Servet-i Fünun örneğinde olduğu gibi derginin çevresinde toplanan çoğu edebiyatçı dönemin siyasi anlamda mücadeleci yapısının yanı sıra bu sahanın dışında sanatsal anlamda yeni estetik ve inşa süreçlerine de girişmiştir. Sonraki süreçte milli mücadele ortamında ortaya çıkan Milli Edebiyat Dönemi ise sanatsal etkilerinin yanı sıra daha toplum odaklı yazılmış, tarihe belgeler sunan bir anlayışa sahip metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanzimat dönemi ve Milli Mücadele yılları arasındaki süreci kapsayan dönemi özetle Türk edebiyatı için oldukça üretken ve kendi içerisinde devrimlere sahne olan bir zaman dilimi olarak tabir edebiliriz.

Ortaya koyduğu birçok ilkle dönemin en önemli isimlerinden birisi olan Şinasi'nin eserleri, kaleme aldığı oldukça çarpıcı eserleriyle yaşadığı döneme yeni bir soluk getiren Ziya Paşa'nın başta Şiir ve İnşa ile Terkib-i Bend'i bu bölümde yer alan eserlerden yalnızca bazılarıdır. Edebiyatın yanı sıra Türk siyasi tarihi içinde oldukça önemli isimlerden olan Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesi ile Vatan Yahut Silistre adlı eserlerine ek olarak Milli Şair Mehmet Emin Yurdakul'un Türk'e ile Yunan Sınırını Geçerken şiirleri seçkide yer alan diğer metinlerdendir. Seçkinin Milli Mücadele adlı bölümünde (Milli Mücadele Yanlısı Kalemler İle Milli Mücadele Karşıtı Kalemler) bahsi geçen Cenab Şahabeddin, Mehmed Akif Ersoy, Yahya Kemal, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halid Karay gibi edebiyatçıların birbirinden kıymetli eserleri cildin bu bölümünde de okuyucuya sunulmaktadır. Servet-i Fünun edebiyatçılarından Tefik Fikret, Halid Ziya, Hüseyin Rahmi'ye ek olarak Ahmed Midhat, Recai-zade Mahmud Ekrem, Abdülhak Hamid, Samipaşa-zade Sezai, Ömer Seyfeddin, Ahmed Haşim gibi oldukça önemli kalemlerin eserleri de yine bu ciltte okuyucular için bir araya getirilmiştir.

Sonuç

Alev Alatlının büyük emekler sonucunda ortaya koyduğu Bize Yön Veren Metinler serisi, 'Biz' diye adlandırdığı medeniyetin geçmişten günümüze adım adım oluşum evrelerine ışık tuttuğu kapsamlı bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

5 ciltten oluşan bu eser, 750 yılı itibariyle ortaya çıkan Türk-İslam sentezini takiben Büyük

Selçuklu'nun Anadolu topraklarına yaptığı yolculuğu, 6 asırlık varlığında üç kıtada hüküm süren Osmanlı Devleti'ni ve 20.yüzyılın başlarında Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atılmasına kadar geçen zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süre boyunca oldukça geniş coğrafyalara ve kültürlere yayılan medeniyeti daha iyi anlamak adına bizlere miras kalan metinler, Alatlı'nın bu eserinde okuyuculara sunulmaktadır.

Ülkemizde bu alanda yapılan kapsamlı çalışmaların sayıca kısıtlılığı, Bize Yön Veren Metinler ile giderilirken Alatlı'nın bu eseri Türk düşünce tarihinin gelişimine oldukça büyük bir katkıda bulunmaktadır. Batı'ya Yön Veren Metinler derlemesiyle Batı medeniyetinin oluşum temellerini bizlere sunan Alatlı, Bize Yön Veren Metinler ile toplumsal hafızamızı güçlü kılmak adına oldukça kapsamlı bir inşa sürecine girişmiştir. Seçkinin ele aldığı zaman ve mekân bağlamında birçok kültürle etkileşime giren medeniyetimizin zengin çıktıları, Alatlı'nın derlemesiyle kolaylıkla erişilebilirken, bu girişim dokümantasyon ve arşivcilik kültürümüzün gelişmesi adına da başlı başına büyük bir adımdır.

Bize Yön veren Metinler'in amacını gençliğin eğitime katkıda bulunmak olarak açıklayan Alatlı'nın bu eseri Türk medeniyet tarihinin daha sağlıklı anlaşılması adına kaynak niteliğindedir. Sadece tarih ve edebiyat bağlamında değerlendirilemeyecek kadar geniş bir kavram olan medeniyet, içinde birçok unsuru barındırmaktadır. Ortaya koyduğu eserde bu noktayı es geçmeyen Alatlı'nın derlemesi oldukça kapsamlı, neredeyse her konu ve disiplinin yer aldığı ansiklopedik mahiyette bir eserdir. Bize Yön Veren Metinler'in alametifarikalarından biri ise toplanan yüzlerce belge ve metnin derlenmesi sınıflandırılması, açıklanması ve okuyucu dostu bir forma sokularak daha anlaşılır bir hale getirilmesidir. Metinlerin daha anlaşılır kılınması bağlamında seçkiye katkıda bulunan alanında uzman birçok akademisyenin, metinleri ele alışlarındaki tarafsız ve nesnel yaklaşımları ise okuyucuları yönlendirmekten azade, güvenilir bir kaynak niteliğindedir.

Alev Alatlı'nın hazırladığı Bize Yön Veren Metinler serisi başta tarih ve edebiyat olmak üzere her türden disipline dair araştırma gerçekleştirenlerin, Türk medeniyetinin gelişimine dair fikir edinmek ve anlamak isteyenlerin, epik tarih anlatımının gölgesinde kalmış sıradan insanın günlük yaşamını merak edenlerin, Osmanlı mutfağında yer alan onlarca tarifin yanı sıra mimariden ciltçiliğe, hattatçılıktan nakkaşlığa kadar birçok zanaate ilgi duyanların, birçok alan ve konu hakkındaki metin ile birlikte bulabilecekleri bir eser niteliğindedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- A.M.D., M.A.; Veri Toplama- A.M.D., M.A.; Veri Analizi/Yorumlama- A.M.D., M.A.; Yazı Taslağı- A.M.D., M.A.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- A.M.D., M.A.; Son Onay ve Sorumluluk- A.M.D., M.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- A.M.D., M.A.; Data Acquisition- A.M.D., M.A.; Data

Analysis/Interpretation- A.M.D., M.A.; Drafting Manuscript- A.M.D., M.A.; Critical Revision of Manuscript- A.M.D., M.A.; Final Approval and Accountability- A.M.D., M.A.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no grant support.

Kaynakça/References

Kitap:

- Alatlı A. ve Türker S. (Ed.) (2014). Bize Yön Veren Metinler 1. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık)
- Alatlı A. ve Türker S. (Ed.) (2014). Bize Yön Veren Metinler 2. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık)
- Alatlı A. ve Ceylan Ö. (Ed.) (2021). Bize Yön Veren Metinler 3. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık)
- Alatlı A. ve Ceylan Ö. (Ed.) (2021). Bize Yön Veren Metinler 4. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık)
- Alatlı A. ve Ceylan Ö. (Ed.) (2021). Bize Yön Veren Metinler 5. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları (veya İstanbul: Melisa Matbaacılık)

Makale:

- Çağlar, A. (2019). Batı'ya Yön Veren Metinler (4 Cilt). Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi 6(2) 1164-1174
- Aydoğdu, F. Ç. (2017). Devlet-i 'Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar. Tarih Kritik, 3(3) 6-10

Diğer Kaynaklar:

- Wikipedia katılımcıları (2024). Alev Alatlı. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 10.54, Ağustos 24, 2024 url:https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Alev_Alatlı%C4%B1&oldid=33397373.4
- Wikipedia katılımcıları (2024). Herodot Tarihi. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 10.56, Ağustos 24, 2024 url:https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Herodot_Tarihi&oldid=33363424.
- Wikipedia katılımcıları (2024). Mukaddime. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 10.57, Ağustos 24, 2024 url:<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Mukaddime&oldid=33434286>.
- Wikipedia katılımcıları. (2024, Ağustos 23). A History of the English-Speaking Peoples. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Erişim Tarihi 11:01, Ağustos 24, 2024, url: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=A_History_of_the_English-Speaking_Peoples&oldid=1241784676
- Wikipedia katılımcıları. (2024, Ağustos 10). The History of England (Hume book). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Erişim Tarihi 11:04, Ağustos 24, 2024, url: [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=The_History_of_England_\(Hume_book\)&oldid=1239677535](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=The_History_of_England_(Hume_book)&oldid=1239677535)
- <https://www.alevalatli.com.tr/ozgcmis-2/> Alev Alatlı kimdir? (Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2024 14.13)

